

MARIUSZ KALANDYK

**ETNICZNY KONFLIKT O TOŻSAMOŚĆ
A ZMIANA IDENTYFIKACJI JĘZYKOWEJ TYBETAŃCZYKÓW
W TYBETAŃSKIM REGIONIE AUTONOMICZNYM**

Gdy dwóch lub więcej aktorów etnicznych dąży do zrealizowania przeciwstawnych celów bądź dwie grupy wypełniają podobne zadania, lecz kosztem strony przeciwnej, wówczas sprzeczność interesów rywalizujących grup etnicznych implikuje powstawanie sytuacji konfliktowych. Z tego powodu stosunki etniczne uznaje się za konfliktowe niejako z natury. Oczywiście współistnienie w ramach systemu wieloetnicznego może i powinno obejmować stosunki poprawne i harmonijne, oparte na zasadach etnicznej współpracy, porozumienia i respektowania odrębności, jednakże gdy w grę wchodzi partykularny interes, postrzegany jako żywotnie związany z rozwojem lub przetrwaniem grupy, etniczne konflikty objawiają się w postaci aktów przemocy lub w formie nacisków administracyjno-prawnych. Niniejszy artykuł analizuje wpływ konfliktowych relacji etnicznych na kształt i przebieg procesu zmiany identyfikacji językowej wśród przedstawicieli tybetańskiej mniejszości narodowej w Chińskiej Republice Ludowej. Prezentuje równocześnie oddziaływanie owej zmiany na redefinicję tybetańskiej tożsamości etnicznej.

STOSUNKI ETNICZNE JAKO STOSUNKI KONFLIKTOWE

Źródła występowania zjawisk określanych jako konflikty etniczne odnieść można do dwóch wymiarów relacji interetnicznych. Z jednej strony mamy konflikty będące w rzeczywistości sporami o tożsamość grupy peryferyjnej zagrożonej przez centrum. Ten typ konfliktów etnicznych wpisuje się w system wewnętrznego kolonializmu i jest zauważalny szczególnie tam, gdzie mniejszość zajmuje nie tylko szczególne nisze społeczne, ale zamieszkuje wydzielony etnicznie obszar danego państwa. Z drugiej strony konflikt etniczny jest spo-

sobem walki ze strukturalną nierównością, dyskryminacją i marginalizacją ekonomiczną, polityczną i społeczną. Konflikt etniczny może zachodzić, gdy dwie grupy rywalizują o kontrolę nad ograniczonymi ilościowo zasobami. Wówczas przedmiot konfliktu nie posiada elementu etnicznego, a jedynie strony konfliktu definiują się w kategoriach etnicznych. W innym przypadku konfliktu tożsamości przedmiot (język etniczny, religia, kultura, identyfikacja regionalna) powiązany jest z charakterystykami etnicznymi.

Drugi przypadek zakłada, że konflikt etniczny jest jedynie szczególnym typem konfliktu społecznego. Zwolennikiem tego podejścia jest Janusz Mucha, który definiuje konflikt etniczny jako „jeden z typów stosunków występujących między mniej lub bardziej spójnymi zbiorowościami społecznymi, należącymi do jakiegoś szerszego układu kulturowego”¹. Wiele konfliktów, które nazywamy etnicznymi (słusznie lub nie), dotyczy dóbr i wartości o cechach pierwotnie nieetnicznych. Mogą one dotyczyć zasobów ekonomicznych, politycznych czy symbolicznych w danym społeczeństwie². Analiza samego konfliktu jedynie uwypukla etniczne identyfikatory grupowe. W odróżnieniu do nich konflikty o tożsamość posiadają wyraźne, sztywne granice, zaś przedmioty rywalizacji mają cechy kulturowe. Sławoj Szykiewicz uważa, że kategoria konfliktu etnicznego stosowana jest zbyt szeroko. W większości przypadków kwestie etniczne wykorzystywane są instrumentalnie, jako argumenty w sporze lub/i sposób mobilizowania politycznego kapitału. „Nie zawsze są one celem, częściej środkiem w walce”³. Zgodnie z ujęciem tożsamościowym, punktem wyjścia definicji konfliktu etnicznego powinno być określenie egzystencjalnego interesu grupy inicjującej lub uwikłanej w taki konflikt. Zatem konfliktem etnicznym będzie się nazywać:

(...) mobilizację i podjęte w jej wyniku działania, powstałe na skutek uświadomionego zagrożenia dla tożsamości etnicznej grupy⁴.

Krzysztof Kwaśniewski stwierdził, że konflikt etniczny w sensie właściwym jest rodzajem gwałtownie odzwierciedlonej opozycji, której stornami są grupy zainteresowane bardziej tożsamością kulturową i etniczną niż stanem posiadania lub władzą⁵.

¹ J. Mucha, *Oblicza etniczności. Studia teoretyczne i empiryczne*, Kraków 2005, s. 95.

² Idem, *Konflikt etniczny jako typ konfliktu społecznego*, Warszawa 1996.

³ S. Szykiewicz, *Konflikt tożsamości, tożsamość w konflikcie*, [w:] *Konflikty etniczne. Źródła, typy, sposoby rozstrzygania*, materiały z konferencji Zakładu Etnologii Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa 5-7 grudnia 1994 r., red. A. Woźniak, Warszawa 1996, s. 15.

⁴ Ibidem, s. 22.

⁵ K. Kwaśniewski, *Konflikt etniczny*, „Sprawy Narodowościowe – Seria Nowa” 1994, t. III, z. 1 (4).

KATEGORIE KONFLIKTÓW ETNICZNYCH

Pojęcie konfliktu etnicznego określa jedynie pewną kategorię zjawisk zawierających się w całokształcie stosunków etnicznych. Procesy konfliktowe nie są jednorodne, wyróżnić można wiele ich podtypów ze względu na rozmaite warunki. Typologie konfliktów etnicznych obejmują rozróżnienia ze względu na przyczyny, formy czy kontekst sytuacyjny. Jedną z propozycji prezentuje Claus Offe, który dzieli konflikty na bazie etniczności na cztery kategorie: ilościowe, jakościowe, ze względu na motywację oraz nawiązujące do struktury terytorialnej etniczności⁶. Pierwszy typ zawiera rozróżnienie na konflikt większościowy i mniejszościowy w zależności od tego, która ze stron przejawia wrogie postawy, inicjuje konflikt i jest zbiorowością uciskającą, a która ma status ofiary i jest zbiorowością uciskaną. Kolejna kategoria dotyczy bogactwa grupy konfliktowej (wymiar bezwzględny) lub poczucia wyzysku przez inną grupę (wymiar relacyjny). Na tej podstawie Offe wyodrębnił dwa podtypy, które określił jako konflikt o uznanie (prawne lub/i społeczne potwierdzenie odrębności) oraz konflikt o dystrybucję cenionych zasobów. W trzecim rodzaju konfliktów również występują dwie sytuacje. Po pierwsze, gdy motywacją jest autentyczne poczucie tożsamości etnicznej, po wtóre, gdy symbole etniczne wykorzystywane są instrumentalnie i strategicznie. Czwarte i ostatnie rozróżnienie, według typologii Offe, określa dynamikę konfliktu, dla której za wartości zmienne przyjmuje się charakter osadnictwa grupy mniejszościowej oraz siłę wpływów państwa. Pozwalają one scharakteryzować relacje między mniejszością a większością.

Nieco inne kategorie konfliktów etnicznych wskazuje Aleksander Posern-Zieliński, zwracający uwagę na te typy, które można najczęściej zaobserwować⁷. Do najbardziej rozpowszechnionych form należą, jego zdaniem, tzw. wewnątrzpaństwowe konflikty etniczne. Jest to dość szeroka kategoria, zawierająca wszystkie warianty konkurencji etnicznej między grupami etnicznymi tworzącymi pluralistyczną strukturę państwa. Zaliczają się do niej spory wybuchające między zwykle zmarginalizowaną mniejszością a uprzywilejowana większością, także te powstające między różnymi grupami konkurującymi o władzę, zasoby i przestrzeń, ale również konflikty między społecznościami imigranckimi a głównym nurtem populacji kraju przyjmującego. Zasadniczą motywacją pojawiania się tego typu konfliktów są sprzeczności interesów grupowych (zwykle politycznych, ekonomicznych i kulturowych), jak również siły wzajemne uprzedzenia i stereotypy o charakterze rasowym lub coraz częściej obyczajowym.

⁶ C. Offe, *Drogi transformacji. Doświadczenia wschodnioeuropejskie i wschodnioniemieckie*, Warszawa 1999.

⁷ A. Posern-Zieliński, *Etniczność. Kategorie. Procesy etniczne*, Poznań 2005.

Inny typ konfliktów wywoływany jest przez ruchy separatystyczne mniejszości regionalnych, dążących do oderwania się od dominującego narodu-państwa. Kolejny rodzaj, o którym wspomina Posern-Zieliński, to konflikty, które powstają jako skutek podboju jednej grupy etnicznej przez inną. Zdobywcy anektują obce pod względem etnicznym tereny w obręb swego państwa. Równocześnie zmienia się reżim polityczny, który podporządkowuje miejscową ludność interesom metropolii. Ten typ konfliktu jest charakterystyczny dla stosunków etnicznych w systemie kolonialnym. Trwa on latami, mimo okresowego wyciszenia stale się odnawia.

Kolonialne źródła konfliktu etnicznego są szczególnie interesujące z perspektywy inkorporacji Tybetu przez komunistyczne Chiny. Nie oznacza to, że konflikt tybetańsko-chiński sprowadza się wyłącznie do tego aspektu. Tym niemniej jest to ważna wskazówka dla zrozumienia specyfiki tybetańskiego ruchu etniczno-narodowego, często błędnie definiowanego jako bierny opór. Na charakter konfliktu tybetańskiego składają się również inne kategorie typologiczne. Częstym podłożem konfliktów etnicznych, który i w tym przypadku będzie adekwatny, jest asymilacyjna presja władz centralnych względem grup mniejszościowych i autochtonicznych. Są one systematycznie ograniczane w swych prawach oraz wypierane ze swojego habitatu. Celem takiej asymilacji jest stan, który Posern-Zieliński nazywa „zagrożeniem etnocydem”. Przykładem są dziś właśnie Tybetańczycy „poddani silnej presji chińskich władz komunistycznych, odzierani ze swego duchowego dziedzictwa, pozbawiani przywódców, prześladowani, uchodzący z kraju i w rezultacie będący już mniejszością na ojczyźnej ziemi”⁸. Poddane opresji grupy w obronie zagrożonej tożsamości i egzystencji podejmują akcje politycznego lub zbrojnego protestu na rzecz zmiany trudnej do zniesienia sytuacji. Ostatni z wymienionych przez badacza typów konfliktów etnicznych, antagonizm o charakterze irredentystycznym, również odnosi się do relacji tybetańsko-chińskich. Najbardziej radykalni przedstawiciele tybetańskiego ruchu narodowego obok roszczeń niepodległościowych stawiają żądania rewizji granic do stanu sprzed chińskiej inwazji. Nawet jeśli Chiny kiedykolwiek byłyby skłonne wyrazić zgodę na szeroko zakrojoną autonomię polityczną Tybetańskiego Regionu Autonomicznego, z całą pewnością powrót do stanu terytorialnego sprzed 1950 roku byłby nie do zaakceptowania.

Na marginesie swoich rozważań Posern-Zieliński dodaje, że spośród współczesnych konfliktów etnicznych najbardziej gwałtowny przebieg mają te, w których istotną rolę grają różnice wyznaniowe. Wtedy konflikt etniczny nabiera dodatkowo sakralnego charakteru świętej

⁸ Ibidem, s. 108.

wojny. I ta motywacja wpisuje się w obraz konfliktu tybetańsko-chińskiego. Kwestia religijna stanowi witalny składnik tybetańskiej ideologii narodowej. Nie jest zatem możliwe, aby konflikt religijny nie miał wpływu na problematykę relacji etnicznych. Wielowymiarowość siatki konfliktowych stosunków etnicznych pomiędzy tybetańską mniejszością a chińską większością sprawia, iż przyjmują one wyjątkowo niestabilną naturę. O ile możliwe jest opisanie tych relacji, bardzo trudno przewidzieć ich rozwój i ewentualne następstwa. Z tego właśnie powodu problem tybetańsko-chińskiej polityki etnicznej jest niezwykle ciekawy, ale też skomplikowany.

TOŻSAMOŚĆ JĘZYKOWA A TOŻSAMOŚĆ ETNICZNA

Za pomocą własnego języka zbiorowości etniczne nie tylko określają się poprzez funkcjonujące w nim nazwy. Nierzadko służy on wytyczaniu granic kulturowych, ale i przestrzennych etnosu. W język etniczny wbudowane są nazwy wskazujące na pewien zakres przestrzeni geograficznej, w nim też wydzielone są punkty, z którymi zbiorowość łączy swoje pochodzenie, funkcjonowanie, a także przyszłość. Język grupy jest jednym z najbardziej widocznych wskaźników etnicznego charakteru. Na wyższym poziomie organizacji identyfikacja językowa wiązana jest ściśle z identyfikacją narodową. Bycie członkiem narodu etnicznego oznacza związek krwi tworzony przez urodzenie, świadomość oraz język. Od najdawniejszych czasów wspólnoty etniczne odróżniały się w oparciu o odmienną językową. Obcym był ten, kto nie posługiwał się „mową”, był niezrozumiały i nie mógł się porozumiewać.

Identyfikacja językowa Tybetańczyków, wyrażana poprzez silne emocjonalne przywiązanie do rodzimej mowy, może wynikać z kilku czynników. Po pierwsze, język tybetański, który w rzeczywistości należy traktować jako grupę, jest jednym z najstarszych systemów językowych o całkowicie odrębnej od języków sąsiednich budowie fonetycznej, składniowej i gramatycznej. Po drugie, jest on ściśle związany z określonym zakresem zbiorowości etnicznych należących do tej samej grupy ludów. Odmiany tego języka używane są niemal wyłącznie przez ludy tybetańskie. Po trzecie, formowanie literackiej wersji języka tybetańskiego wiąże się z rozwojem tradycji tybetańskiego buddyzmu. Po czwarte, początki klasycznego języka, z którego wyewoluował współczesny język literacki, przypadają na czasy największej świetności politycznej państwa. Najdawniejsze zabytki tybetańskiego piśmiennictwa pochodzą z VII wieku. Samo pismo zostało stworzone na zamówienie króla Songcena Gampo i miało służyć rozwojowi szkół buddyjskich jako narzędzie przekładu sutr na język tybetański. Histo-

ryczne związki języka z dziejami narodu czynią zeń ważny element nacjonalistycznej symboliki.

Opracowane w VII stuleciu pismo, wzorowane na północnej odmianie pisma guptyjskiego pochodzącego z Indii, stosowane jest do dziś w niezmienionej formie⁹. Tybetański jest przykładem języka aglutynacyjnego. Typowy wyraz to jeden morfem znaczeniowy i jeden lub więcej morfemów gramatycznych, z których każdy ma określoną pojedynczą funkcję, a ich wybór w niewielkim stopniu zależy od morfemu bazowego. Ma więc konstrukcję całkowicie odmienną od języka chińskiego, przez co ideogramy stosowane w chińskim zapisie w jego przypadku się nie sprawdziły. Innym ważnym powodem wyboru sposobu zapisu była chęć podkreślenia odrębności kulturowej Tybetu od wzrastających w czasach tangowskich wpływów chińskich. Skierowanie się ku inspiracjom indyjskim jest zresztą typowym zjawiskiem kultury tybetańskiej. Kanwą literackiej odmiany języka tybetańskiego stały się dialekty centralne pochodzące z okolic Lhasy.

Łatwo dostrzec, w jaki sposób rozwój i upowszechnianie tybetańskiego języka literackiego koreluje z rozwojem tożsamości narodowej. Nie dziwi zatem stosunek Tybetańczyków do własnego języka.

Przestrzeń językowa, w jakiej funkcjonujemy, tworzy rodzaj mikrośrodowiska, ideosferę zawierającą symbole, którymi posługuje się rodzima grupa. W ten sposób język silnie wpływa na ukształtowanie tożsamości, która jest przezeń w jakiś sposób projektowana. Dlatego tak wielkie znaczenie przypisuje się kwestii języka w projekcie tożsamości narodowej. Język etniczny zawiera łatwą do przywołania i zrozumienia symbolikę, którą ideologia narodowa wykorzystuje jako medium. Naturalność, z jaką przyjmujemy dyskurs narodowy, leży w naturalności i codzienności języka, poprzez który jest on wyrażany.

W przypadku państwa wieloetnicznego dla każdej zbiorowości podnoszącej aspiracje narodowe lub zmuszonej bronić narodowej autonomii język jest przestrzenią szczególnej uwagi. Tym większe zyskuje znaczenie, im bardziej grupa jest poddawana opresji. Niepaństwowe grupy etniczne muszą stale podejmować wysiłki w celu ochrony lub wzmocnienia pozycji swego języka narodowego. Grupa narodowa uprzywilejowana politycznie i ekonomicznie w systemie wieloetnicznym dąży najczęściej także do dominacji symbolicznej. Pozwala na to m.in. kontrola środków masowego przekazu oraz kontrola szkolnictwa.

⁹ D. Snellgrove, H. Richardson, *Tybet: zarys historii kultury*, Warszawa 1978, s. 66.

ROZDWOJENIE JAŻNI, CZYLI TYBETAŃSKOŚĆ W JĘZYKU CHIŃSKIM

Tybetańczycy, definiując własną przynależność etniczno-narodową, podkreślają za-
zwyczaj znaczenie identyfikacji językowej. W pojęciu „tybetańskości” zawiera się silne prze-
konanie o wspólnocie języka, która określa skład etniczny grupy narodowej. Podkreślanie
odrębności językowej jest stałym motywem tybetańskiego dyskursu narodowego. Argument
językowy zyskał dodatkową wartość w momencie utraty niepodległości państwowej, jak rów-
nież w obliczu zagrożenia asymilacyjną polityką komunistycznych władz Chin Ludo-
wych. System kolonialnego podporządkowania i supremacji, wiążący Tybet z Chinami od po-
nad pięćdziesięciu lat, pozbawił Tybetańczyków kontroli nad werbalną sferą życia społeczne-
go. Reżim polityczny narzucony przez nową władzę, przez większość społeczeństwa tybetań-
skiego postrzegana jako obca, okupacyjna i opresyjna, pociągnął za sobą nowy reżim symbo-
liczny. Zgodnie z logiką porządku kolonialnego, chińska polityka wobec mniejszości zmierza-
ła w kierunku zdominowania życia społecznego peryferii.

Chińska koncepcja reform lat pięćdziesiątych XX wieku ustaliła kurs sinizacji mniej-
szości narodowych. W toku „powyzwoleńczych” przemian Tybetu władze komunistyczne prze-
jęły kontrolę nad systemem edukacyjnym, wprowadzając obowiązek szkolny realizowany
w języku chińskim. Z założenia powszechnym językiem życia publicznego w Tybecie, uzna-
nym za integralną część Chińskiej Republiki Ludowej, miał być zestandaryzowany język
chiński. Jedynie w nielicznych szkołach buddyjskich prowadzono edukację w języku tybetań-
skim. Była ona jednak dostępna przede wszystkim dla członków kleru oraz zamożniejszej
części społeczeństwa. Powszechna edukacja w rodzimym języku Tybetańczyków właściwie
nie istniała. Dodatkowo poziom niepiśmienności społeczeństwa tybetańskiego był bardzo wy-
skoki, co ułatwiło zadanie chińskiej administracji. Rewolucja kulturowa, zwłaszcza program
zwalczania tzw. „czterech przeżytków”: starego myślenia, starych obyczajów, starej kultury
i starych nawyków, przyniosła kolejną falę ataków na tybetańskie dziedzictwo kulturowe.
Jednym z głównych celów była tradycyjna edukacja, a co za tym idzie język, w jakim była
przekazywana. W okresie rewolucji (między 1966 a 1976 r.) zlikwidowane zostały wszystkie
placówki prowadzące nauczanie w języku tybetańskim. Czasy porewolucyjnego rozluźnienia
i związana z tym zmiana kursu polityki wobec mniejszości pozwoliły na częściową odbudowę
zniszczeń. Polityka afirmatywna, promowana przez władze partyjne, nie tylko zezwalała
na renowację kulturowej tradycji, w tym także języka mniejszości narodowych, ale aktywnie
ją wspierała. Ponownemu rozbudzeniu uległy także nastroje narodowe. Tybetańczycy coraz
częściej i śmielej manifestowali swoją etniczno-narodową odrębność.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych i w latach osiemdziesiątych uwidoczniły się następstwa polityki wcześniejszych dekad. Kilkadziesiąt lat dekonstruowania kultur narodowych w imię homogenizacji w duchu chińskiego komunizmu uczyniło wręcz nieodwracalne zniszczenia. Rewitalizacja różnorodności etnicznej w wielu przypadkach oznaczała po prostu tworzenie jej na nowo. W odniesieniu do tybetańskiej mniejszości w Chinach było to odgrzebywanie spod gruzów nie tylko zniszczonych zabytków, ale przede wszystkim podciętych korzeni. Brak języka narodowego w systemie oświaty spowodował, że kolejne pokolenia, pozabawione wyboru, przechodziły proces alfabetyzacji w języku chińskim. Choć identyfikacja etniczno-językowa młodego pokolenia Tybetańczyków pozostawała podobna do tej, którą prezentowały pokolenia starsze, poziom piśmienności w języku tybetańskim był bardzo niski. Diametralnie odmienna jest sytuacja diaspory, gdzie restauracja tybetańskiego szkolnictwa oznaczała jednoczesną reformę. Poziom piśmienności w języku ojczystym wśród Tybetańczyków na wygnaniu znacznie przewyższa ten sam wskaźnik w Tybetańskim Regionie Autonomicznym. Zaistniały dysonans to jeden z aspektów problemu, drugi dotyka podstaw identyfikacji narodowej. Warunki systemu kolonialnego narzucone Tybetańczykom przez Chiny zmusiły wielu z nich do podjęcia trudnej decyzji. Aby konkurować z uprzywilejowaną ludnością Han, młodzi Tybetańczycy coraz częściej rezygnują z identyfikacji z językiem ojczystym na rzecz języka chińskiego. Z punktu widzenia relacji interetnicznych ważne jest pytanie o wpływ, jaki owa zmiana wywiera w sferze identyfikacji etnicznej. W artykule *The Language Divide: Identity and Literary Choices in Modern Tibet* Patricia Schiaffini również podejmuje to zagadnienie¹⁰. Autorka zwraca uwagę na problem tożsamości etniczno-narodowej tybetańskiej inteligencji.

Z analiz zawartych w przywołanym powyżej artykule wynika, że sposób, w jaki Tybetańczycy postrzegają samych siebie oraz jak postrzegani są przez innych, zależy od języka, jakim posługują się w życiu publicznym. Taki typ identyfikacji i autoidentyfikacji można zaobserwować również w innych częściach Azji. W zróżnicowanej etnicznie Malesji identyfikacja językowa w praktyce społecznej uchodzi za ostre kryterium nie tylko przynależności etniczno-narodowej, ale również orientacji politycznej. W wyniku chińskiej okupacji zmianie uległa dotychczasowa struktura etniczna Tybetu. Napływ dużych grup Chińczyków podważył dominującą pozycję ludności miejscowej w strukturze społecznej. Nie brakowało również przykładów „kolaboracji” z nową władzą. Dobrowolnie wstępowali do Partii Komunistycznej zwłaszcza ci przedstawiciele społeczności tybetańskiej, którzy pobierali naukę w chińskich

¹⁰ P. Schiaffini, *The Language Divide: Identity and Literary Choices in Modern Tibet*, „Journal of International Affairs” 2004, Vol. 57/2, s. 81.

szkołach. Tym chętniej również deklarowali polityczną lojalność, używając publicznie języka chińskiego. Wybór języka miał podwójny sens. Z jednej strony był równoznaczny z wyborem narodowej identyfikacji, z drugiej zaś był wyraźnym, choć często nierozmyślnym sygnałem politycznym. Gdy stawką rywalizacji jest przetrwanie, nie można pozwolić sobie na zachowanie neutralności. Podobnie nie sposób tego uczynić w grze etnicznej, w której wytyczenie wyraźnych granic jest warunkiem przetrwania.

Identyfikacje językowe Tybetańczyków z oczywistych względów uległy dużo większej niż wcześniej dywersyfikacji. Realia polityczne chińskiego otwarcia i rozprężenia reżimu umożliwiły pod koniec lat siedemdziesiątych zainicjowanie tybetańskiego odrodzenia narodowego. Coraz liczniejsze środowiska, widząc konieczność prowadzenia agitacji narodowej w warunkach chińskiej dominacji, przyjęły kurs zmierzający do częściowego pogodzenia koegzystujących orientacji: chińskiej i tybetańskiej. Podwójna tożsamość językowa szybko okazała się faktem, z którym trudno było polemizować. Mniej radykalne kręgi intelektualistów tybetańskich natychmiast zareagowały na nową sytuację, czego wyrazem była wzrastająca liczba autorów piszących zarówno po tybetańsku, jak i po chińsku. Wciąż żywe pozostały jednak obawy, iż rozmycie tej jakże ważnej z etycznego punktu widzenia linii demarkacyjnej podważy trwałość identyfikacji etniczno-narodowej. Z tego względu przynależność etniczna Tybetańczyków posługujących się językiem chińskim była często kwestionowana. W tym samym czasie sinofonscy Tybetańczycy tym bardziej starali się podkreślać swój etniczny charakter. Schiaffini przywołuje wypowiedzi, wedle których chińska identyfikacja językowa kompromituje tybetańskość. Ich autorzy zaznaczają również, że używanie języka chińskiego w działalności zawodowej, twórczej czy jakiegokolwiek innej formie aktywności publicznej może być i bywa powodem do wstydu¹¹. Te przykłady potwierdzają istotność kryterium języka w określaniu tybetańskiej przynależności etnicznej. Jest to kryterium ważne przede wszystkim dla Tybetańczyków, czym tłumaczyć można stygmatyzację sinofonów oraz wywołany tym psychiczny dyskomfort.

Omawiana sytuacja to wynik zaistnienia czynników dwojakiego rodzaju, pierwsze określić można jako „niezależne”, drugie jako „zależne” od decyzji świadomie i celowo podejmowanych przez członków zbiorowości etnicznej. Uzasadniając swoją nietybetańską przynależność językową, tybetańscy sinofoni najczęściej podkreślają, iż zostali nie z własnej woli pozbawieni możliwości edukacji w ojczystym języku. Winą za tę sytuację, nie bez cienia racji, obarczają chińską politykę w kwestii języków mniejszościowych. Argument ten dotyczy

¹¹ Ibidem.

jednak głównie starszego pokolenia. Młodzież dorastająca już w latach osiemdziesiątych miała ponownie możliwość edukacji w języku tybetańskim. Tutaj wybór języka był świadomą decyzją. Kierując się racjonalną kalkulacją, nie zaś etnicznym sentymentem, wiele tybetańskich rodzin posyła dzieci do szkół w Chinach. Wyższa edukacja dostępna jedynie po chińsku daje nadzieję, że w przyszłości młodzi Tybetańczycy będą w stanie skutecznie konkurować na rynku pracy z etnicznymi Chińczykami z grupy Han. Kosztem takiej decyzji jest niestety całkowita lub częściowa utrata tybetańskiej tożsamości, przynajmniej w zakresie języka.

Ponad pięćdziesięcioletnia obecność chińska w Tybecie nakreśliła nowy kształt językowego krajobrazu. Zaostrzenie stanowiska władz wobec mniejszości tybetańskiej w odpowiedzi na wystąpienia narodowe z lat osiemdziesiątych zakończyło okres względnej swobody dyskursu narodowościowego. W niepewnej sytuacji politycznej i etnicznej identyfikacja językowa ma znaczenie o wiele większe niż wcześniej. W etnicznej walce o dusze tybetańscy sinofoni poddawani są nieustającej presji politycznej i etnicznej. Stojąc w obliczu nieuniknionego kryzysu tożsamości, lawirują niebezpiecznie pomiędzy dwiema sprzecznościami. Przyjmując bez zastrzeżeń możliwości, jakie daje im tożsamość chińska kryjąca się za językiem, starają się równocześnie za wszelką cenę zachować autentyczną etniczność tybetańską.

ABSTRACT

Ethnic relations are considered to be confrontational by nature. When it comes to the particularistic interest bound to the development or the survival of ethnic groups, conflict can manifest itself as acts of violence or take the form of administrative and legal pressure. Among different categories of ethnic conflicts the most important one is the rivalry over the identity of a given group. The easiest way to observe the consequences of such a conflict is to trace the change of linguistic identity of ethnos. The sphere of language creates a kind of microenvironment that contains symbols which are used by the group. In this way language strongly influences the formation of identity, including national identity. Ethnic language contains symbolism that is easy to recall and understand and that is used as a medium by national ideology. In defining their own ethno-national affiliation the Tibetans typically emphasize the importance of lingual identity. However, the implementation of China's policy toward ethnic minorities causes the change in the language structure of the TAR. What is becoming more and more noticeable is the development of a double linguistic identity and an increasingly frequent use of the Chinese language for manifesting the sense of Tibetanness.

BIBLIOGRAFIA

1. Kwaśniewski K., *Konflikt etniczny*, „Sprawy Narodowościowe – Seria Nowa” 1994, t. III, z. 1 (4).
2. Mucha J., *Konflikt etniczny jako typ konfliktu społecznego*, Warszawa 1996.
3. Mucha J., *Oblicza etniczności. Studia teoretyczne i empiryczne*, Kraków 2005.
4. Offe C., *Drogi transformacji. Doświadczenia wschodnioeuropejskie i wschodnioniemieckie*, Warszawa 1999.
5. Posern-Zieliński A., *Etniczność. Kategorie. Procesy etniczne*, Poznań 2005.
6. Schiaffini P., *The Language Divide: Identity and Literary Choices in Modern Tibet*, “Journal of International Affairs” 2004, Vol. 57/2.
7. Snellgrove D., Richardson H., *Tybet: zarys historii kultury*, Warszawa 1978.
8. Szykiewicz S., *Konflikt tożsamości, tożsamość w konflikcie*, [w:] *Konflikty etniczne. Źródła, typy, sposoby rozstrzygnięcia*, materiały z konferencji Zakładu Etnologii Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa 5-7 grudnia 1994 r., red. A. Woźniak, Warszawa 1996.